

РАДА

Ціна окремого № 3 коп.

Рік перший
№ 1.

Адреса редакції і головної контори:
у Києві, Велика Підвальна вул. д. 6.
біля Золотих воріт.

Телефон 1458.

Умови передплати:

3 приставкою і пересилкою до кінця року 1 карб. 70 коп. на 1 міс. 50 коп.

За кордон: до кінця року 3 карб., на 1 міс. 80 коп.

За зміну адреси 30 коп.

Автори рукописів повинні подавати своє прізвище і адресу. Редакція може скорочувати і змінити статі; більші статі, до друку негодні, переходять в редакції 3 місяці і висилаються авторам їх коштом, а дрібні замітки й дописи одразу звичуються.

Умови друкування оповісток:

За рядок попереду тексту, або за його місце платиться: за перший раз 40 коп., за другий 20 коп.

За рядок після тексту; за перший раз 20 коп., за другий—10 коп. Хто шукає заробітку, платить за оповістку в 3 рядки 190 коп. за раз.

газета політична, економічна і літературна

виходить щодня, окрім понеділків.

У Києві. П'ятниця, 15 вересня (сентября), р. 1906.

Ціна газети

„РАДА“

з доставкою і пересилкою з 15 вересня до кінця року 1 карб. 70 коп.

ВОДЕСІ

приймається передплата, оповістки і продається на роздріб газета „РАДА“ у Олександра Корвиченка Ніжинська вул., № 50, кв. 3.

З початку цього учебного року відкривається у Києві на Пушкінській вул., № 40

приватна **МУЖЕСЬКА ШКОЛА**

(Реальна школа) Ф. І. АЛЬДИНГЕРА.

Відкриваються класи: пригот., I, II, і III. Прохання приймаються щодня у будинку школи від 11 до 12 год. дня. 6-10 213

Д. д. учасникам з скидки можна купувати в книжних та музичних магазинах

Л. і В. ІДЗИКОВСЬКИХ

у Києві, Хрещатик № 29 і 35.

КНИЖКИ
НОТИ

по всіх галузях науки на українській, російській, польській і чужомовних мовах для всіх шкільних закладів у дуже гарних оправах для співу, роялю та інших струментів, де 6 і ким би то не видані й оголошені по програмах консерваторії та музичних шкіл завше на складі у Л. і В. ІДЗИКОВСЬКИХ, Хрещатик, № 29 і 35.

Каталоги книжок і нот даром.

3-3 218

Скрипки по 2 карб. 50 коп., 3 карб., 4 карб., 5 карб., 6 карб., 8 карб., 10 карб. і дорожчі.
Ситки по 40 коп., 50 коп., 75 коп., 1 карб. і дорожчі.
Гитари по 3 карб. 50 коп., 4 карб. 50 коп., 5 карб., 6 карб., 7 карб. 50 коп., 10 карб. і дорожчі.

Балабайки від 1 карб. 25 коп. і дорожчі.
Кларнети та Флейти по 4 карб., 4 карб. 50 к., 5 карб., 6 карб. 50 к. і дорожчі.
Гармонії російськ., італійськ. строю одноряд. від 1 карб., двоєрядні від 10 карб., трьохрядні від 25 карб. і дорожчі.

І всякі інші музичні струменти та все, що до них потрібно, в головному депозитарію музичних струментів і нот

Г. І. ПІДРЖИШЕК, у Києві, Хрещатик, № 58.

Т. ч. д. 56—122

За згодою видавців, передплатникам „Громадської Думки“ висилатиметься часопис „РАДА“

Київ, 15 сентября, 1906 року.

Починається нова газета.

Коли виходить перший номер газети в якого іншого народу, то редакція звичайно поясняє, через що вона надумалася видавати газету, що саме інші газети не робили такого, що хоче зробити нова газета. Цим поясненням нова газета доводить своє право на життя.

Нашій газеті нема потреби такого писати. Справа арозуміла кожному й без того: вона, щоденна газета, починає виходити через те, що нема зараз ні одної щоденної української газети на російській Україні, а тим часом часопису такого треба, дуже треба...

Тим то нашій газеті годилося би тільки сказати про те—що саме вона буде робити і в якому напрямку.

Національно-культурні потреби українського народу, конституційний лад в Росії такий, який забезпечував би в повній мірі права кожній людині і кожного народу, добре й щасливе життя робочих людей і земля хліборобам—от те, про що найбільше говоритимем у своїй газеті і що завжди оборонятимем.

Чи добре це робитимем, — побачуть сами наші читачі. Чи зможемо це робити серед наших обставин—буде видно далі. Але ми будемо говорити тільки те, що звелить нам наша совість, наша повинність перед рідним краєм, перед мільйонами його народу, якому ми хочемо волі, спокою і щастя.

Про права крестян. Року 1861 було скасовано панщину і крешакам дано було волю „на свободний трудь“,—як оповідалося в царсь-

кому маніфесті. Але визволивши більш як 20 мільйонів селянського люду з крешацької неволі, тодішнє правительтво не тільки нічого не зробило, щоб арівняти в правах селян з іншими підданцями, а ще навпаки, подбало про те, щоб якомога відокремити їх від людей іншого походження, як от: дворянство, купці то-що. З цим заміром селянам надано було свій окремий волосний суд, своє особливе самоврядування (самоуправління). Окрім того встановлено було особливі закони селян, які обмежували їх що до прав з людьми інших станів. Наприклад: як що селянин хотів здобути собі тих прав та привілеїв, що дає урядова служба, то повинен був прохати в громаді, щоб вона виключила його; селянам не дано також було права по своїй угоді вчити своїх дітей по середніх та вищих школах, хоч би достатки й дозволяли їм це робити; обмежено було також селянина і що до вибору того чи іншого діла, кою якого він хотів би ходити, щоб з якого діла жити; заборонено також було селянам по своїй волі міняти місце свого життя; нарешті обмежено їх і в правах на власність.

Минуло кілька років після скасування крешацької і зразу як виявилось, що ці всі обмеження селян в правах стоять в суперечці з новими умовами життя, з новими умовами, того самого „свободного труда“ на який дано було благословення в маніфесті року 1861. З року на рік ця суперечка зростала й загострювалася. Само життя ламало ті вузькі рамки, в які оправлене було воно законами але закони ті істніли аж до останнього часу, хоч з того знало багато прикостей і само правителство, а найбільше селянє. Нарешті Росія дожила до маніфесту 17 жовтня (октябрю), який мав зрівняти в правах всіх підданців Росії. Од дня 17 жовтня минає затого ось вже рік, а тим часом крешацькє... зостаються

й по сей день при тім, що було й раніш. Коли до останнього маніфесту становище селян стояло в суперечці з усім ладом життя, то після маніфесту ця суперечка стала ще гострішою. Недовговічна Дума добре зазначила це в своїй відповіді на тронну промову, вимагаючи їм рівних прав з усіма підданцями. Але Думу було роспущено раніш ніж вона встигла скласти й виробити потрібний для того проект закону.

Тепер же само правительтво мусило згодитись з тим, що казала Дума і заходитися колом перегляду законів про права крешацькє. Наслідком цих заходів є офіційне повідомлення про міністерський проект скасування тих обмежень в правах людей крешацького стану, що стоять в суперечці з маніфестом 17 жовтня. Але скасування цих обмежень,—це є тільки половина діла в справі повного порівняння крешацькє в правах з іншими підданцями, того діла, яке новинна зробити будаца Дума.

Відень.

(Од власного кореспондента).

Розмова з французьким письменником Олександром Уляром про відносини в Росії.

(Справа автономії. Вибори до Державної Думи в Росії і Польщі. Справа аграрна).

Не що давно мав я розмову з відомим в публіцистичних кругах французьким письменником Олександром Уляром, що славиться у Франції як один з найлуччих знавців російських відносин.

Треба завважати, що д. Уляр щирий прихильник української справи, про яку пише доволі часто по французьких і німецьких журналах. В його книжці п. н. „Пробудження Росії“, що вишла торік одночасно німецькою, французькою та англійською мовами цілий відділ присвячено українській справі, яку д. Уляр вважає за одну з найважливіших для політичної будучини Росії. „Українців—каже він там—можна б на сході Європи прирівняти де в чім до французів на заході: народ се жвавий, інтелігентний, прихильний до поступу і незвичайно талановитий на полі умілости і науки. Вони то властиво перші прищеплювали культуру на сході Європи. Великоруси, що взяли од них національне своє ім'я, перейняли од українців і перше проміння культури“.

Розм. ва зішла спершу на справу автономії. На думку д. Уляра, більша частина російських лібералів, помилляється, кажучи, що автономію можна дати тільки деяким, як вони кажуть, Арліям найтам, наприклад, полякам. Вони покритивши нації повинні домагатися, щоб коли буде вже розв'язуватися в Росії справа автономії, то щоб її ухвалено було для всіх народів одночасно. Коли, скажемо, українці не подбають при першій нагоді про те, щоб разом з автономією Польщі, чи Кавказу, було дано автономію й Україні, то справа ся замре на багатолітнім згодом.

— Який Ваш погляд на польське питання?

— На мою думку, ні один нарід не має стільки підстав на те, щоб здобути політичну волю, як Польща. Та це вже загально відомо річ. Але ж з другого боку в тому є небезпека для самої Польщі.

Як би, наприклад, автономію надано самої тільки Польщі, то явно вступить бажання російського промислового світа, щоб встановити між автономною Польщею та рештою Росії митову [таможенну] границю,—так само, як це сталося і з Малярями, що домагались встановити митову границю між Австрією та Угорщиною,—теж в межах одної держави. Така митова границя підняла б разом і нерозвинутий російський промисел, з яким конкурує дуже сильно промисел в Польщі. За те для польського промисла це було б одразу страшним банкротством. Се й мають на увазі розважнічі польські політики і це власне й не дає по-

лякам йти окремою стежкою в справі здобуття автономії. Автономія може стати на користь Польщі тільки тоді, коли її здобудуть спільними силами, усі народи російської держави, які здобувши її для себе самоуправу, перестануть дивитися вовком на автономію Польщі і не дадуть покритивити цю країну.

— Який ваш погляд про найближчі вибори до Державної Думи?

— У нас [у Франції], відпові д. Уляр,—всі теї думки, що, вибори повинні скінчитися з неменьшим успіхом для демократичної ідеї, як і перший раз. Що до України, то, хоч для заглянці усіх українців на виборах був незвичайною новиною,—можна сподіватися ще кращого успіху на нових виборах. Перші вибори мусили бути дуже доброю школою для національного освідомлення, а самий успіх на виборах—найкращим доказом зади національних недовіркєв.

— А ваш погляд про вибори в Польщі? Сам я думаю, що цього разу обрано буде кращих заступників польського народу, ніж обрано було в Польщі першого разу. Відомо, що польські соціалісти здебільшого не брали участі на перших виборах, а братимуть участь тепер.

— Ви мабуть чи не помиляєтесь,—одказав д. Уляр.—В Росії так, як отсе Ви кажете, думують усі а я не дуже на не сподіваюся. Пам'ятайте, що внутрішнє, класове життя в Польщі инше, як в Росії, або ще ліпше—як на Україні. На Україні, через неанастанні політичні великі перемиїни в давнішій часи, де сталося справильних одмін в громадянському житті народу. Тут само собою нан, дідич мусили почувати себе ближче до народу, як в Польщі. Тим часом Польща мала час на таку правильну внутрішню класову одміну і втворила в себе такий панськє шляхетський лад, як ні один з інших європейських народів, крім французів. І от, хоч Франція країна усіх революцій вже кілька десятиків літ, хоч французький народ повинен був мати добру науку класового освідомлення, про те й зарив на французького селянина в деяких провінціях, наприклад в Бретанії, не вважаючи на справді демократичне французьке право голосування—на виборах не можна поклатися. Ще й тепер у Франції на виборах найчастіше обирають дідичів (поміщиків). Оттак воно буде ще довго, в Польщі. Інших людей, ніж яких вислали Польща на перших виборах ледвечи дасть вона цього разу. Та не вважаючи на свої соціальні погляди після од поневоленних націй в національних справах повинні єднатися з Поляками. Од цього для них буде чимало вигоди.

Свій дуже влучний погляд на аграрну справу висловив д. Уляр в розмові з одним із редакторів газети „Wiener Allgemeine Zeitung“. Він сказав: „Відомість про те, що уряд продає маєтки коронні та удільні мож на прийняти з одного боку з вірою в добру волю царя, зробити добро селянам і єднати собі прихильність усього світа.

Зрештою се дуже неперва річ, чи продаж тих земель, що обіймають біля ч'яти мільйонів десятин взагалі поведеться, бо ледве найдуться на неї купці. Селянський земельний банк, що має перевести се діло, показався досі зовсім нездатним до того.

Банк давав позички під землю дуже скупо.

І самі селянє неприхильні до того банку. При відлюванні кредиту на селянську землю показався він дуже скупим. Надто селянам взагалі не дуже то хочеться купувати землю.

Чорносотенна брехня.

В одному з останніх чисел лудожерної газетки „Віче“ (№ 59), що в кожному №-рі кляче темний народ винуватити євреїв та всіх тіх, що хочуть нового ладу, якийсь чорносотенник А. Л-в розказує, як він був з своїми знайомими на моглі „великого малоросійського поета Шевченка“,

щоб „поклонитися праху его“, як він знайшов „вз ізбушк“ книгу для записування і як його „благочесніє настроєніє“ перейшло „вз возмушающее душу состояніє“, коли він побачив у книжці запис, підписаний Абрамом Слущким. Що то за запис „істинно-русский“ погромник не подає, він говорить тільки, що д. Слущкий звертається до Шевченка як добувного, „ніби-то“, революціонера, а кінчає запис словами „пролетарій всіх стран єднитесь“... Може д. Слущкий і не до речі там щось написав,—ми того не читали, то й не знаємо, але А. Л-в з цього приводу вигадує на Шевченка брехню, бо каже мов би то „Шевченко во всіх своїх стихотворєніях, —тільки и выражает презрєніє кь жидамь, называя их подлыми, пархатыми, презрєнными жидами“.

Хто читав Шевченка, той знає, яка це брехня сказана на його. У всіх своїх творях і ділах Шевченко ніколи не виявляв ніякої зневажливости до інших народів, ганьбив він тільки *чиужі негарні*—однаково хто їх не зробив би: чи чужий народ, чи свій. Та ще більше вишко чого треба чорносотенникові з „Віча“, коли ми здаємо, що там же він повідомляє, що бачив „вз ізбушк“ Шевченка № запрещеної газетки „Громадська Думка“, какової нікто із посїтителей не рїшається разорвать“. Так би й казав чорносотенник просто, що хоче „доноск“ написати, а то ще говорить про „поклонєніє праху!“

Гр. Сьогобочний.

З газет та журналів.

„Новий Путь“ звертає увагу, як усе збільшується та збільшується діяльність усіх чорносотенних гуртів.

„Хто уважно пильнує російські події, той не може сумніватись, як усе зростає вахадна сміливість чорносотенних гуртів і як вони все більше та більше єднаються. Ці гурти покладав до діяльності уряд для власної користі, але тепер чорносотенці намагались підірвати під себе владу і повернути свого папа в свого слугу.“

Скільки місяців тому спілки „русских“, „істинно-русских“ і ин. людей виступали тільки проти „революцій“, виявляли свою діяльність тим, що били інтелігенцію, шкільну молодь та євреїв; промовляли вони божевільні і підслеплявм язиком „вєподобніших адресов“. Тепер вони поводяться так, як переможці: чинять майже доктори губернаторам, радять—міністрам і погрожують.

Незначний урядник міністерства внутрішніх справ Пурішкєвич, підстарший у „союз русских людей“, заступився миського губернатора через що він робить перешкоди мітингам „русских людей“ в якомусь повітовому городі; миський губернатор мало не перешкодує Пурішкєвичу і просить сповістити, де і коли його [губернатора] піднадні такий грїх учивали.

В Ярославлі „русские люди“ захопили необхідну владу у городі замінили собою поліцію, трясуть перехожих і переїзжих, закупаються з людей, вигонять зо служби робітників.

Міністрові Століпінюві „русские люди“ радять взятися до виборів у Думу, бо вони вже до їх наговорились, начеб то уряд тільки й дожидав цієї хвилини і не оповіщав про вибори, бо „русские люди“ ще не були готові.

Нарешті, од самого Монарха вірноподдані [ч] чорносотенці вимагають, щоб віддано під суд міністра народньої просвіти, бо він не досить тише євреїв.

Враз з зростом свідомости своєї сили, чорносотенна армія перестає користися заковою. Серед її змицуються терористичні елементи і революційні прикмети.

Газета далі наводить приклади. Убито тільки одного Герценштейна, але смертні присуди послано багатьом бунтарним народним заступникам. „Союз“ не визнають маніфесту 17 жовтня, виступають навпротєць проти конституційного ладу і т-ким чином їх спосіб діяльності мусить бути революційним. До чого дійдуть чорносотенці не відомо, але можна гадати, що їх ніхто і ніщо не зупинить, бо вони мають на своєму боці прихильність деяких сфер.

Тимчасом уряд може дечим, хоч невеликим, поступитись громадянству.

Таким робом, може з'явиться причина до революційного виступу чорносотенців проти самого уряду.

Завдання народу, коштом якого будуть чинитись всі ці реакційно-революційні спроби, є у тому, щоб оборонити всі адо-

бути вивольного часу од користюлюбних амаль. Для цього треба знати своїх ворогів і ті шляхи, якими вони йдуть і можуть іти.

3 російського життя.

— Амністії не буде. Останніми часами газети рознесли чутки, буцім то 17 жовтня (октябрю) буде оповіщено амністію всім політичним. Тепер „Страна“ пише, що такі чутки неправдиві: серед начальства обговорюється тільки питання про те, щоб полекшити для політичних в'язнів життя в тюрмі.

— Знову Дурново. На засідання кабінету міністрів на будучому тижні запрошено П. Н. Дурново. „К. Г.“

— 17 октября. В міністерстві внутрішніх справ зараз радяться про те, як має поліція віднайти до маніфестацій та демонстрацій, які можуть виникнути в день перших роковин маніфесту про свободу.

— Нові товариства. „Присутствие об обществах и союзах“ за один день відмовило, легалізувати (дозволити) десять товариств. „К. Г.“

— До нової Думи. „Народ“ подає звістку, що нові вибори буде зроблено в декабрі; до того часу звелено наготувати виборні списки.

— Св. Синод наказав місцевому єпархіальному начальству прислати відомости про тих священників, яких можна сподіватися, виберуть за послів до нової Думи. В цих відомостях треба зазначити, яка ядча в кандидата до Думи, його вплив на свою парафію, а також подати звістки про „семею“ і службове становище майбутнього кандидата.

— Як пишуть газети, тепер робиться ремонт будинку Державної Думи. Перебудовують перед палацу, а також і в середині, щоб одділити місця для публіки од місць для послів; хотять, щоб між послами й публікою в Думі не могло бути зносин. На ремонт можна брати, скільки буде потрібно.

— Звістки до газет. В міністерстві доріг 7-го сентября відбулось засідання, на якому балакали про те, яким би то способом зробити, щоб з міністерства не доходили до газет ніякі звістки. Постановлено заборонити всім служачим в міністерстві подавати до газет які небудь відомости, а хто не послухається, — проганятимуть зо служби.

— Суд над погромником. 13 сентября в петербургському окружному суді без присяжних розбиралась справа чиновника для окремих доручень при міністерстві внутрішніх справ дієсного статського совітника Лаврова, якого обвинувачувано, що він видавав і ширив погромні відозви. Оборонцями виступили адвокати Булацель і Шмаков (відомий „істинно-русский“ діяч). Останній багато говорив про „патріотизм“ Лаврова, що через його він постраждав, бо був виключений зо служби з наказу С. Ю. Вітте на

підставі третього пункту. Прокурор Карпович, підтримуючи обвинувачення, висловився за „середню“ кару. Лаврова присуджено до сто руб. штрафу.

— Панцирі для поліції. Призначено 70 тисяч карбован на закупку панцирів для поліціянтів.

— Карні експедиції в Надбалтійському краї. Часовий курляндський генерал-губернатор оголосив наказ, в якому заявляє, що в деяких повітах курляндської губернії наслідства й розбій не тільки не зменшилися, але зробились зовсім звичайним зв'язцем. Через те знов будуть виражені карні експедиції. (К. Р.)

— Центральний комітет „Союза русского народа“ разіслав циркуляр по відділах союзу, закликаючи зробити підписку на користь сідельського гарнізону за те, що добре втихомирював революціонерів. Підписку в деяких містах уже відкрито. (К. Г.)

— Легалізація партії народної свободи. Московські члени партії народної свободи одержали з Петербурга звістку, що устав партії буде признано законним (легальним) з боку уряду, коли в уставі буде ясно сказано, що партія ставить на своїй меті оборону конституційної монархії. Так, мабуть, партія й зробить, через те сподівається, що устав її буде затвержений. (К. Г.)

— Кара на смерть. 7 сентября в 2 години дал у Москві „п'ятеро хлопців“ напали на крамницю шкляних виробів Франка і, захопивши 400 карб., почали тікати. Из усіх здоблено і гроші однято. Усіх суджено военно-полевим судом. Чотирьох присуджено повісити, а п'ятого на каторжну роботу до живоття. Молодшому—19 років, старшому—Кондакову—21 рік. 9 сентября, через 36 годин після напад на крамницю, засуджених на смерть перевезли з тюрми на місце карі. Була ніч. Кара відбувалася таким чином: підводили до шибениці по двоє і вислали за одним разом. Морозов, колишній гімназіст, перед смертю бажав побачитись із священником; він поцілував хрест і причастився. Цей Морозов, як тікав од поліціянтів після нападу, був тяжко поранений. Перед шибеницею він зомлів і його покарано неприємного. (Тов.)

— Погром у Баку. „Р'єчь“ одержала звістку з Баку, що там увечері військо обстрілювало цілий квартал. Публіка, яка спокійно гуляла на вулицях, з переляку кинулась тікати, топчучи й даючи одні другим. Багато вбитих і поранених. Настрій в горіді страшенно пригнічений.

— Трус у Петропавловській кріпості. 7 сентября в казармах і квартира сімейних вартових Петропавловської кріпості зроблено вчоті трус. Дочувалися, хто міг передати на волю зміст промови З. В. Коноплянникової, що записала вона сама. Нічого не знайдено. (К. Р.)

— Арешти в Петербурзі. 14 сентября

в Петербурзі зроблено багато арештів: під час трусу в сіллі інженерів арештовано 23 душ. На Васильєвському острові арештовано 10 душ, яких вважають за члени комітету безробітних. На Літійному мості арештовано студента кийського політехнічного інститута Ол. Зарвіцкіна. (К. Р.)

— Смерть присуди в Митаві. Военно-полевой суд тиждень тому присудив трьох обвинувачуваних за вбивство графа Ламедорфа до каторжної роботи. Тепер суд переглянув справу на ново і засудив трьох на смерть. (К. Ф.)

— На суді над порт-артурськими офіцерами вивиснено, що флот російський було затоплено на неглибоких місцях, і через те японці дуже легко підняли всі затоплені судна. (К. Р.)

— Побідносцев знову зазначає. „Петербург. Газета“ пише, що Побідносцев почуває себе дуже погано, не їсть і не спить.

— Удові Трєпова признано одночасово запомогу в 300,000 карб. (К. Р.)

— Генерал-студент. „Пет. Лист.“ пише, що генерал Золотарьов вступив студентом на 3 курс военно-медичної академії, ходить на студентські збірки і подає голос разом з усіма студентами.

— До арешту проф. Тираспольського. Проф. томського політехнічного інст. Тираспольський був заарештований в квартирі своєї сестри, артистки імператорських театрів, в якій він проживав два тижні. За цей час він був у товаришта міністра народної освіти і внутрішніх справ. Охранний одділ не хтів його арештувати, і арешт зроблено з наказу градоначальника. Проф. Тираспольського одсилають до Томського етапому, під вартою в арештантському вагоні. (К. Р.)

— Розбишачтва чорносотенців. Останніми часами чорносотенці почали робити справжній розбій; в Одесі не давно вони вбили конторщика паровозного товариства і поранили одного студента, а оце з Ярославля доносять, що тамопні чорносотенці що-дня б'ють студентів та робітників. На днях вони побили вчителя гімназії Мезіна, вже не молодого чоловіка, та адвоката Ніколаєва. Біля 40 робітників фабрики Феніке примушені були кинути роботу зі страху перед насильствами з боку членів „союза русского народа.“ (К. Г.)

— Що буде з Леонтьєвою. Французькі газети подають звістку, що Леонтьєву, яка вбила Мюллера в Інтердакени (думуючи, що то колишній рос. міністр Дурново), мабуть, признають за божевільну. В такому разі її мають посадити принаймні на кілька років до шпітала для божевільних; колиж признають її здоровою, то скоро судитимуть. (К. Г.)

— Товариство народних университетів. На днях у Москві відбулись збори членів московського товариства народних университетів. Из прочитаного в зборах справоздання видно, що товари-

ство має чималі успіх, не вважаючи на те, що заснувалось воно недавно і в такі бурхливі часи. Збори постановили влаштувати цілий ряд недільних відчитів, доручивши цю справу окремі секції (відділу); крім того буде засновано секцію шкільної освіти. Лекції читатимуться за дуже малу плату (—15 коп. за одногодинну лекцію і 25 к. за двохгодинну). (К. Г.)

3 українського життя.

— Суд. В Чернігові окружний суд з заступниками від станів судив селян с. Бігача (чернігівського повіту) за погром у маєткові поміщика Мортонна. Слідство виявило, що селяне давно вже не ладнали з економією Мортонна. І де-далі, то ставало все гірше. Нарешті поміщик заборонив селянам пасти товар у лісі, сумелному з селянською землею; та і не тільки пасти, а й ходити та їздити через ліс та через свою землю заборонив. Ця заборона була селянам дуже важка, бо зоставались вони без шляху. Розлютовані, вони пішли в панський двір і зруйнували там 4 будинки; в одному з їх жив Мортон. Цей будинок підпалено, а частину панського добра селяне забрали на вози й повезли до себе. Це було 25 октября минулого року. Другого дня після погрому селяне прийшли в панську винницю і сказали, що з сього дня винниця належить селянам села Бігача і що вже вони вибрали управителем в економію селянина Юрія Забурку. Цей новий управитель увесь той день порядкував в економії, а тоді прийшло військо, економію й винницю вернено знову панові Мортонні, а 42 селян віддано під суд. Суджено їх три дні. Обороняли адвокати: А. Марголян, М. Могиланський, дд. Селюк Ващенко, Сквирський, Турин і Віхман.

На суді виявилось, що селяне не підпалювали.

З сорока двох обвинувачених—восемеро виправдано, а останніх засуджено в тюрму. Найдовше аж 4 роки має одсиджувати Юрій Забура, той, що його вибрано було управителем. Садата Олексія Хортана приуждено на один рік у дисциплінарний батальйон. (К. Г.)

— У робітників не крастимуть. У Житомирі злодії обирали робітників-кравців. Тоді його товариші кравці пішли по злодійських закутках та й добре побили кількох злодіїв. Тоді злодії зараз же вернули все кравцеве добро і сказали, що його обкрадено помилкою, а що з сього дня вони в робітників не крастимуть. (Вол.)

— Самосуд. 8 сентября на Амурі (передмісті Катеринославу) покарано своїм судом двох грабників. Діло було так.

На злодійську квартиру прийшло 8 людей, забрали двох злодіїв і повели їх у дві крамниці. Хазяїна крамниці признали, що це ті, що їх пограбували. Один хазяїн сказав навіть, що в одного з цих людей мусить бути ра-

на на руді од револьверної кулі, а в другого синяк на спині. Подивилися і знайшли ті знаки.

Тим часом до крамниць назбирались люде. Злодіїв ті восьмеро людей вивели з крамниць, попрохали людей розтупитися і почали судити. Злодії признались, що це вони грабували і тоді їх застрелено.

В одного з їх у кешені знайдено листа до брата. В листі він писав, що пристав до гурту грабників, які грабують людей, що горілки й грошей багато, так щоб і брат приїздив весело пожити.

Поліція допитувалася, хто ті злодії, що застрелили злодіїв. Але з людей, що були при тому, ніхто їх не знав.

— Жінки в университеті. В Харьквський университет прийнято вільними слухачами: на юридичний факультет 16, на природознавство—17, на лікарський—10 і на філологічний—13. На лікарський факультет уже записалося 400 жінок. Як що будуть в университеті паралельні курси, то ці жінки всі можуть учитися, а коли таких курсів не буде, то нікого з жінок не приймуть.

— Назенні та удільні землі в Полтавщині. Року 1904 в Полтавщині удільних та казенних земель було 25,372 десятина. З їх у гадацькому повіті—761 дес., в зінківському—546, в кобеляцькому—57, в косятинградському—3,014, в кременчуцькому—235, в дохвицькому—549, в лубенському—1,463, в миргородському—106, в перяславському—31, в полтавському—2,675, в прилуцькому—1,270, в ромненському—344, в золотонському—10,324 дес.; а в хорольському повіті таких земель зовсім немає. Земель тоді оранку єсть тільки в косятинградському повіті, а у всіх інших повітах це все ліси. (П. З. Г.)

— Податки. Херсонський губернатор наказав земським начальникам добре збирати податки, бо саме тепер у селян є змога їх платити. (Н. Ю.)

— Слідство про бунтації. З міністерства внутрішніх справ послано в Полтавщину чиновника зробити слідство, через віщо там так неспокоїно серед селян.

— Громадські роботи для безробітних у Катеринославі кінчаються 17 сентября. (Ю. Ж.)

— Пізні арешти. В селі Олександрівці вінницького повіту арештовано 22 селян за те, що страйкували під час жнив. Люде дивуються, чого арештують тепер, як люде вже й забули про цей страйк. (Вол.)

— Військовий стан заведено в Катеринодарі. (Т. А—во.)

— З Умані телеграфують, що колишній посол Френкель положив за себе заставу 10 тисяч карб. і його випущено з тюрми. (Т. А—во.)

— Трус у священника. В Новій-Ушці жандармерія і поліція робили трус у священника о. Федора Грєначевського. Нічого нелегального не знайдено. Ка-

Жа могилі М. Т. Шевченка.

Бодай ті діти не родились, Тебе святого не гинили, Що у неволі народились, І стид на тебе понесли! (З „Кобзаря“).

Що-разу, як я приїжджу на Україну, доводиться мені бувати на могилі нашого великого поета Тараса Григоровича Шевченка. От і сього літа довелося мені побувати там 17-го липця. Їзв гарний, не душний день, як зібрався наш невеличкий гурток, щоб одвідати Тарасову домовину. На човні переїхали на той бік Дніпра і стали сходити по дерев'яних сходках на гору. Давніше, ще годів зо два тому, цього не було тут, і подорожним доводилося або йти кругом, зіходячи на гору помалу, або дряпаться по крутій стежці, що простісінько йде аж до вершечка гори. Сходи довели нас мало не до самих брат, ями обгорожено високу могилу, та до хати за для одшочнику приїзжач. Глянувши на ту могилу з хрестом, обведеним залізними ґратами, я несамохіть пригадав уривок з вірши:

„На кручах Дніпрових славетніх Чорні висока могила,— Борця за братерство і волю Сховала там рідна країна“.

Я зійшла на саму могилу і наблизилась до хреста. Яке гарне, чудове місце! Унизу котить свої хвилі Дніпро, немов срібляста стрічка. Лівий берег його, рівний та плесковатий, зеленіє лозами, а по правому простяглися, немаче сторіжжа, гори. З боків яри зеленіють деревами, а геть за хатою густий зелений гай. Куди не глянеш—скрізь перед тобою розоділяють гурі прозоре, блакитне небо, а все навкруги осяне ясним саявом літного сонця. Неможна очей одвести от того чудового крайовяду!

Увійшовши в невеличку світлячку в хаті, я почала розглядати її в середині. По боках в ній, коло отін стіан укріті плахтами осони; на стінах висять ідахтові пістряті рушни-

ки, а між ними портрет поета, намальований фарбами, та фотографічні знімки з малюнків поета, які свідчать, що Шевченко був не тільки великий поет, алеж і художник.

В кутку в світлячці стоїть стіл, а на ньому книжка, щоб росписувалися туристи, та ще „Кобзарь“—твори поета.

Опинившись у світляці, де все нагадувало про поета, який дививсь на мене з рямців, я підійшла до столу і взяла книжку, де росписуються приїзжі. На папітурах її я побачила напис: „прошу ширю, обережно обходитись з книжкою—не рвать листків і не писати таких дурниць, котрі після того доведеться би самому-ж виривати або замазувати чорнилом.“

Чудний мені здався цей напис, алеж ще більш-здивувалася, коли разгорнувши книжку побачила зараз другу невеличку брошурку д. Матушевського під заголовком „Посетители могилы Т. Г. Шевченка“, в якій було зібрано до купи деякі найцікавіші записи з давніх-таки книжок (до р. 1902) для записів туристів; прикладти тут подано було й гарні,—такі, що свідчать про дійсних прихильників батька Тараса,—так і такі, які не варт доброго слова та які сами говорять за тих людей, що не соромились рубити записи. Прочитавши брошурку, я почала перегортати нову книжку за останніх чотирі роки, що-далі перечитувала я, то дуже брав мене сум за тіх людей, що приїздить сюди, на це святе місце, немаче б то за для того, щоб згадати великого українського поета, а навспряжки тільки, щоб погуляти в новій незвичайній обстанові та зоставити сліди свого дурного розуму та неосвічености. Я уявлялася, що хоч приїзжих що року стає більше і більше, а дурниць та тих, що приїздить сюди подавати їх до відомости усього світу, не меншає.

Коли в книжечці своєї д. Матушевський згадує наприклад, про „чиновника особьх поручений“, що не посоромився написати: „Коло твоєї мо-

гили, мій коханий Тарасе, я був довгенько; їв дичину, пирожки, пив чай. Апетит був добрий та мало чого було—їлось добре. Заїду ще колісь“.—той у новій книзі такі чино-

вники і не чиновники не переводяться. Чим краще такий запис: „Досвідання. Написав навсь і по травці покозювся“, або: „Я прийшов на твою могилу погуляти, та помічала проклята берліна, що в той день горіла. Ну, тепер піду напьюсь молока і додому“, а хтось не менш мудрий додає: „счастливей дороги, провалюй далі“. Чи знають такі дд. хоч що небудь про Шевченка! Хто він був? Як жив і де жив? За що постраждав? І чому це на могилу його за тисячі верстов люде приїжджають? Ні, як би вони знали, то їм би скоріше руки повисали, ніж вони оттак поважалися написати! Читаю далі, божання якеось доброділі. „Цікаво було б, як бе на могилі Шевченка був громохвон з погами й його ж Шевченка українських пісень. До якого допису додано кимсь розумну раду,—переднім треба потурбуватися про жертву грошима на те, щоб опорядити могилу, а тоді вже думати про громохвон“.

І багачко є таких записів—записів, в яких повно бруду, цїнізму, людської темноти, і сумно, боляче стає, і жаль душу стискає, як почнеш читати оту „літературу“.

На одному листку в книзі, де п'яне товариство якихось ієреїв поналикувало таких „перлів“, що мені сором навіть подати їх тут. Один, зяати, розлючений турист приписав:

„Чому ти, Тарасе, тогді не піднявся, Чому, як Христос, за батіг не узязя?“

З могилы святой прогнав би собак Шопам'ять твою поіправ'ять оттак! Хоч це вже дуже гостро сказано, але я розумію, що не можна здержати себе, бачучи що не якісь там темні, неосвічені люде, а ніби проповідники слова правди приїхали глумитися з

святого місця! Чимало здивувало мене це й те, що „сини“ батька Тараса,—так вони себе часто-густо титулюють,—не тільки пишуть своє ім'я та прізвище, а ще й титули, як то: секретар, чиновник і т. д. Тут учень повідомляє, що він студент такого-то университету, або семінарії, а там допроса гімназистка подає таку тому адресу, що хоч ясти до неї ниши.

Ці прихильники, що вважають себе за щирих синів батька Тараса, до людей інших націй, особливо до євреїв, виявляють одначе дуже прирді почуття, і до записів євреїв-туристів додають такі уяги, що мені сором наводити їх. Звичайно, на те ж вони „щирі“, „істинно-українські патріоти“, брати рідкі, істинно-руськкма патріотам“. От наприклад почитаймо запис якогось „істинно-українця“: „Був на могилі нашого рідного українського поета Т. Шевченка. Дуже дивуюсь, що на цій могилі така прорва жидів і ляхів“.

Ось знов, инний такий самий „прихильник“ Шевченка,—видно, що не з простих людей,—сердиться за написані дурниці, які ображають пам'ять поета, і між иншим додає: „помітки жидів та їх одвідування домівки Тараса зовсім не нужні, бо батько Тарас не почитав їх за своїх братів“.

Такі записи свідчать, про одне: що отті самозванці „сини“ не тільки не розуміють свого „батька“, який би про них і зяати не хотів й своїми брудними устами пам'ялять його безсмертне ім'я та місце вічного спокою.

Було б дуже сумно, як би могли великого борця України одвідувати тільки оттакі прихильники, про яких досі була у нас мова. Але ж на щастя, воно не так. Єсть записи,—і таких значно більше,—які показують, що й справжні сини України приїждять на могилу свого батька і вчителя за для того, щоб побожно поклонитись його кісткам. Их записи, прозою і віршами, виявляють такі щирі почуття до поета і таке щире бажання додержувати його заповітів, що якось ясніше стає на душі і хочеться вірити, що Шев-

ченко не дурно криваві слези лив і бари тяжкої вознава „найменшого брата“. Ось, наприклад, який юнак пише: Ціро вітаю тебе, незабутній і любий! Вітаю на твоїй вбогій могилі. Багачко думок повстає у мене на цім святім місці, багачко бажань піднімається тут у моїм серці. Але одно з них найясніше і найсильніше: це бажання віддати свої сили, своє життя, всього себе на працю за-для щастя рідного краю. Благослови, добрий вчителю, на велике діло!

Научи і підтрима в годину лиха і сумління“.

А там знов стрічаю короткий, але виразний запис. „Батьку рідний! Сподобився і я побувати на твоїй могилі“.

А ось знов палка обіцянка перед портретом поета: „Рідний батьку Шевченку! Тепер я у тебе на могилі, в хаті коло твого портрета. Яке незвичайне почуття охоплює мене, дивлячись на твій портрет мені здається, що ось зараз ти скажеш один із твоїх заповітів,— мені здається, що ти хочеш сказати:—борься за волю, щастя нашої України і я, батьку, даю обіцянку, боротися“.

Де далі, в книзі лучається все частіш і частіш записи, в яких одбивається сучасний настрій в громадянстві. От хоча-б і от цей, писаний запис мовою московською:

„Ми пришли поклониться праху твоему, великій борец и выразитель дум народных. Мы пришли в момент, когда над отечеством нашим нависли грозныя тучи, когда оно окувано крѣпкими желѣзными цѣпями, но уже создало, что это—дѣян и, конечно, недалеко уже время, когда оно отбросит их, как грязную ветошь. Хотѣ и новыя думы волнуют теперь умы лучших людей нашего отечества, но мы все же не забыли и тебя, великаго борца за освобождение крестьян от цѣпѣй крѣпостничества и преконаясь пред твоей силой духовной. Здѣсь над твоей могилой мы клянемся также твердо и неустойчиво идти по пути

жуть, трушено о. Гречачевського через те, що він поредпачував „Громадську Думку“. (К. Г.).

— В Катеринославі вбито директора Брянського заводу Іванова. Єсть думки, що його вбито за те, що 12 вересня зведів рошитати знову 600 робітників. Але навряд, щоб це так було, бо відомо, що як в августі рошитано два цехи і деякі робітники почали говорити про помсту, то всі останні товариші їх гостро виступили проти цього (К. Р.).

— Ніде вчитися і нікому вчити. У Верхньодніпровському повіті цього року земство не заводять нових шкіл, бо не має грошей і через те багатьом дітям ніде буде вчитися. Та й з учителями там недобре вийшло, бо шкільна рада багатьох учителів попереводала в інші школи, за те, що були причетні до визвольного руху; а деяких зовсім скинуто з учительовання, не вважаючи навіть на те, що адміністрація не забороняла їм учителювати. Серед цих учителів багато таких, що вже давно вчителювали, дуже добре знали й робили своє діло і яких трудно буде замінити. (Юж. З.).

— Нова газета. В Харківській димі днями почала виходити чорносотенна газета, яка так і зветься „Чорная сотня“. Газета закликає чорносотенців об'єднуватися і бити євреїв та інших „кромольників“. В цій же газеті прециденталь одеського відділу „Союзу руського народу“ граф Коновичин надрукував щось, ніби наказ чорній сотні, в якому пише, що коли б його вбито, то він заповідає чорній сотні сотнями і навіть тисячами нещадно знищувати революціонерів.

Цю газету роздають хлопцям продавати на улицах, разом з нею дають на продаж і „Віче“.

Харківляне дуже бояться, щоб ця нова газета не паробила лиха. (Ю. З.).

— В Харківському університеті студентами на сході великою більшістю постановлено прохати, щоб професори, члени „руського собрания“ Вазигин, Денисов, Остроумов і протоєрей Будкевич не читали лекцій в університеті. (Т. А. во).

Лист з Волині.

(В справі просвіти).

Справа початкової освіти скрізь стоїть погано. Але ніде, здається, в цій справі не зроблено так мало, як на Волині. Більш-менш забезпечені— хоч і не краще—землю волинські селяне, про те терплять здебільшого страшенні злидні, хворіють на всякі поешти, страждають од визиску глїтайв,—а все через те, що темні вони, неосвічені, що мало хто з них не то писати, а й читати вміє.

Під той час, як по московських губерніях та по значній частині українських просвіта, хоч і стиснута поліцейським доглядом, сяк так а ширилась, селяне навчалися письма та розумні стали, звикаючи користуватися з свого знання в справі хліборобства,—на Волині не було ніяких

борьби за освобожденіе всего народа од его вѣковых цѣпей. „Або такий (наводимо частину): „Милий наш Кобзарю! Батьку, гордоці слава Україні! Дума твої не змерли. Народ проснувся! Тяжко йому доводиться... Та я вірю, що швидко настане час, коли усякий селянин буде себе почувать повним господарем України. Дай, Боже, дочекати того часу і це раз, уже на волі, побувати у тій хатині, котра має спромогу дати (при одній згаданці про Тебе, Тарасе) стільки сили, енергії і широго бажання працювати, щоб виконать те, що написано вгорі!“

„Навідався на могилу,—пише инший сумно і тихо на й. Коли то оживе вона і покажеться перед нами в своїй великій красі? Коли не буде того утеску, який родить оттакі добродіїв, як більшість записаних у цій книжці? Коли настане світ, що розжене темряву, яка заповонила собою душі і серця людей? Ждемо того часу, коли світ ясний на вечірній тихенько засяє і темному братові освітит повним світлом твою, Тарасе, велику душу.“

Попадається в книзі чимало і порад, і на деякі з них варто було-б звернуть увагу, наприклад: „знять точні копії з малюнків Тараса Григоровича, тепер роскіданих по усяких людях, щоб познайомить туристів з художничим талантом великого поета“. Або: „Було б дуже гарно бачити у Тарасовій хаті всі його портрети, біографії, завести продажу „кобзарів“ та інших творів поета, а гроші од продажі повернути на спорядження хати“.

А ось заклик, щоб опорядити сходи, по яких треба сходити на саму могилу, до хреста, бо сходи ті вже погнили, і по їх треба обережно ступати, щоб не поламати часом ніг. „Біля могили нашого великого батька нікому зробити сходи. Треба йти по

Ми чули, що незабаром заведено буде продаж книжечок, попередуючого з писань Шевченкових та про Шевченка.

шкіл, як тільки міністерські та... церковно-парахвильні, які ледве чи можна вважати за справжні початкові школи.

Немає ніяких шкіл і тепер, бо те земство, яке настало два роки назад, немає права держати свої школи, а може тільки допомагати грїшми міністерським, або церковним школам. Віддаючи грошову запомогу міністерським школам, „земство“ дуже мало помагає тим розвитком шкільної освіти в губернії, бо таких шкіл на всю велику і досить людну Волинь єсть усього 600, віддаючи-ж гроші церковним школам, земство—не грїх буде це сказати—немов кидає їх у піч, бо з тих шкіл не велика користь.

Це добре розуміє навіть волинське земство—губернський комітет в справах земського хазяйства. Щоб хоч трохи запобігти даремній втраті грошей на церковні школи, він постановив видавати запомогу тільки на такі школи, які більш-менш добре поставлені, і то тільки, щоб збільшити плату тим учителям, що мають учительське свідоцтво. Але й такою постановою комітет мало запобіг лихові: через кілька часу виявилось, що по деяких повітах духовенство, забираючи в земства гроші, вживає їх зовсім не на плату досвідченим учителям найкращих шкіл, на яких показує земство, а витрачає їх цілком по своєму розумінню,—часто-густо марно переводячи їх на непотрібні речі. Так робив, наприклад, заславський повітовий одділ епархїяльної шкільної ради, і заславський комітет у справах земського хазяйства цього року мусив постановити—більше грошей на церковні школи не давати. Так саме й ковальський повітовий комітет у справ. земськ. хазяйства постановив: за ті 8010 карб., що мав давати на запомогу церковним школам,—за ці гроші збудувати 4 народні школи міністерських, на тій, правда, умові, щоб вони, коли це стане можна буде, були повернені земству. Як земство не довіряє духовенству, видаючи йому гроші на запомогу школам, видно ще й з такого прикладу: крем'янецький одділ епархїяльної шкільної ради просив дати йому з земських грошей 1373 карб., щоб наїх поширити нивку, горб та „плодовий питомник“ білозозької двукласової школи; але крем'янецький земський комітет цих грошей не дав, вимагаючи, щоб рада подала йому новий проект усіх трат та запросила до школи агронома, бо вчитель сам ледві може впоратися й з своїми обов'язками. Такіх прикладів навіру земства до церковних шкіл можна було-б набрати чимало, але досить буде й наведених трьох, що трапились не що давно.

Та й не двоє, що земство так дорожиться своїми грїшми і так не охоче віддає їх духовенству: церковні школи погані не тільки тим, що програма науки в них вузька, обмежена, бо опріче закона Божого та церковних співів, мало чого і вчать,— а й тим, що догляд за ними школами

якихсь гнилых дощечках і кожну хвилину думати, щоб не зломити собі шию. Але нас багато. Нас 30 мільйонів, а нашому рідному, великому і дорогому батькові нема грошей на впорядкування східців“.

Прихильники батька Тараса і щирі українці жертвуйте хто що може!“²⁾ Нарешті а згорнула книжку і ще раз обвела очима стіни свідчїці з портретами, малюнками, руніками, та плахтами. Усе те, що бачила я в хаті, викликало якісь набожні почуття, так як звичайно у святому місці буває.

Та спогад про книжку отсю, що лежить на столі, та яку а перегортала якийсь час, поспував мені одразу той побожний настрої, який і в мені, і в кожному постає під вражінням перебування в тому місці, де немов незримо витає дух незабутнього вчителя і апостола правди. Але, хоч і сумно мені за людей де-яких стало, та дивно-го в тім мало: алжеж книжка ця—то відгомін каламутних і частих хвиль, „життєвського моря“... І хвилі ті—одні і другі котяться без упину, одна другу попережуючи.

Минеться негода, удушне буря—і море стане знов лагідне, з водою чистою та прозорою... А зараз бурхливе воно—і бруду, сміття на хвилях доволі несе... І той, великий стражденник, що в неволі, в чужині ввесь вік свій“ за други своя“ тяжкі криваві ріки—сльози проливав,—він вибачить тим „щирим синам“ за їх темноту, бо вони „не відають, що творять“...
Н. Т.

Дими днями кончать роботу над сходами до хреста на підмурку і на залізних балках. Хоч—сходи й гарні, але, на жаль, дерев'яні, бо на каміні немає зараз грошей. Коли збереться більш грошей за матер'ялу (дегні, дерева, то що), то воярдячки могли взьмутися до того, щоб зробити цегляні сходи аж од Дніпра до могили.

Рада товариства складається з кращих сил місцевої української інтелігенції. Початок доброго діла, а найбільше склад Ради товариства подає незломну надію на посіпх.

А. Смолєвський.

дуже поверховий. Повітові „наблюдатели“, і священники, навмісно приставлені доглядати ладу в школах, здебільшого мало знають, що по школах їхнього повіту й коїться. Ось дуже цікавий приклад: котрий-сь повітовий доглядач шкіл пожалівся епархїяльній шкільній раді на одного священника, що той не подав вчасно справоздання про школу в своєму селі, якого він, як священник повинен завідувати. Почалося листування: епархїяльна рада пише доповітові ради, повітова рада—до священника і т. д. Нарешті виявилось, що школа, справоздання про яку вимагав повітовий доглядач, ще торік була зачинена, бо будинок, в якому вона містилася ось-ось мав розвалитися. Було, правда, наготовлено дерево, щоб збудувати нову школу, але в осені згоріло разом з усім селом. Так через увесь рік в тому селі й не було школи. А повітовий доглядач того й не доглянув...
Знаючи таке „доглядання“ шкіл, знаючи які в них учителі вчать дітей та чого вони навчають їх, земство й не дає на ці школи багато грошей. А тим часом само воно як вже згадаю, не має права заводити свої школи, та хоч-би й мало таке право, то ще хто його знає, чи була-б з того яка користь, алже „земство“ південно-та-північно-західного краю, складається не з виборних людей, і всі вони—а волинське надто—натхнені тим бюрократичним духом, од якого гине все живе, од якого гине й народня просвіта.

Одним одмогло-б справді пособити поширенню світу—науки серед людей, це щира громадська праця: заснування приватних шкіл, лекцій, бібліотек, організація самим громадянством дешевого спродажу книг, розповсюдження громадськими силами добрих періодичних і інших виданій. Звичайно, що на Волині, як на країні українській, треба школи—української лікції українських. Свідомі українці—інтелігенти повинні б узяти на себе святий обов'язок просвіти народних мас і своєю працею віддати цім масам за все, чим з них покори-стувалися. Та на жаль, громадянство волинське ще мало організоване, а українці волинські ледві починають марити про те, щоб за прикладом інших міст згуртуватися у якусь товариство й розпочати просвітну працю.

Чи скоро-ж їх добрі заміри перейдуть у життя? Вже час-би братися до роботи!

М. Х.

Про подільську „Просвіту“.

Діло нашої „Просвіти“ росте, хоча кошти товариства значно не побільшувались, засоби невеликі і членів мало. Задовольняючи просвітні потреби села, Рада товариства всю свою увагу звертає, щоб поширити свою діяльність межі масами селянства. На великий жаль, у цім дієсно напружати лежать найтяжчі перешкоди: сільське духовенство відноситься до „Просвіти“ байдуже, а адміністрація—неприхильно. Уже третій місяць Рада товариства просить дозволу завести по селах кілька народних читальних бібліотек—подано 23 прохання, а дозволу нема. Канцелярія губернатора відповідає, що не получено ще від місцевої поліції відомости про політичну благонадійність осіб, на яких лежатиме відповідальність за бібліотеки—читальні. Тільки останніми днями секретарь товариства одібрав звістку, що в двох місцях не дозволено завести бібліотеку; причина—політична „неблагонадійність“ відповідальних осіб.

За увесь час існування товариства в скарбницю „Просвіти“ постуило, рахуючи членські вкладки, прибуток від продажі книжок та від вистав, лекцій і т. инше, 1300—1350 карбованців. Трат на книжки—1200 на бібліотеку - чит. — 100—150 карбованців. Значку частину цих книжок переслано на села або продано з рундука товариства. Книжки розсилаються учителям сільських шкіл, селянам, шкільній молоді і дуже рідко—батькам. Бібліотека-читальня „Просвіти“ функціонує гарно: в ній бувають робітники, міщане, зрідка москалі і місцева інтелігенція.

Усі члени „Просвіти“ має: членів дійсних 120 (межи ними є чимало селян і не більше 10 душ—сільські батьки); членів працювників 40, мало не всі селяне... Такий склад членів товариства краще усього говорить про „нейтральність“ нашого духовенства що до „Просвіти“. А ще докладніше свідчать про це ті листи, які часом одержує цисарь товариства від сільських пан-отців.

Рада товариства складається з кращих сил місцевої української інтелігенції. Початок доброго діла, а найбільше склад Ради товариства подає незломну надію на посіпх.

А. Смолєвський.

Новий ректор семинарії. На місці колишнього ректора київської семинарії архимандрита Кирила буде призначено ієромонаха Амвросія, вчителя семинарії.

Український спетань. В суботу, 16 вересня, в Лук'янівському народньому театрі виставлятиметься драма М. Старицького „За друга“ (на 5 дій). Початок о 7½ годин. П'єсу гратиме артистичний гурток під зарядом М. Старицького, який виставлятиме в цьому театрі українські вистави що суботи. Готувється до вистави: „Хазяїн“, комедія Івана Тобілевича „Лісова Квітка“, комедія Яновської.

Партія академічного порядку в університеті. Вчора зранку в університеті збирались студенти партії академічного порядку. Зібралось до 300 лоловіка. Партія ця користується великою пошаною університетського начальства, яке дозволило їй причинити на коридорі рівні свою власну вітрину за для різних відоз цієї партії.

Вчення на вищих комерческих курсах (Рогн, № 1) почнеться 19 вересня.

На курсах української драми. 13 вересня в школі Миколи Лисенка д. І. Стешенко почав викладати учням української драми історію українського театру українською мовою.

Сьогодні ховають професора київської духовної академії М. Ястребова.

Всеросійський з'їзд руських людей. 2 жовтня в Київї відбудеться третій з'їзд „руських людей“ з цілої Росії. 1 жовтня в переддень до з'їзду буде одправлено молебень.

Присуд на смерть 13 вересня воєно-окружний суд застудив на смерть (повісити) Миколу Якобсона, якого обвинувачено в озброєному нападі на поштового розвозчика грошей.

Присуд буде видано на стверження київському генерал-губернаторові.

Справа редактора газети „Народ“. Незабаром в Київській Судовій Палаті розглядатиметься справа редактора закритої київської газети „Народ“ В. Лашинюкова. В. Лашинюкова зараз в Київї немає.

Сніг Сніг, що йшов в Київї 13 й 14 вересня нарбив чимало шкоди: поламано подекуди гілля дерев, на яких не опало ще листя. Такого з'явища ніхто не пам'ятає.

Порянки в київському ломбарді. Варто, б кому слід звернути увагу на те, що в нашому ломбарді заведено дуже неурочний порядок. Заставлені речі раз-у-раз видають по закладному квитку не через артільщика, як треба було-б, а через сторожа, який робить по ласку, одержуючи гривенники. Таким чином чимало краденого безборонно виходить з ломбарда, бо „сички“ розглядають тільки ті речі, які видає сам артільщик. Взагалі в ломбарді завелось чимало подібних приємних порядків.

Шершень. Український сатиричний часопис „Шершень“ на деякий час зупинено; завдяки, годовним чином, цензурі, яка сконфіскувала чимало гарних і дорогих малюнків.

Сконфісовано український народній гімн. Цими днями київський цензор сконфіскував український народній гімн „Ще не змерла Україна“, (музика К. Стеценка) який видало видавництво „Ранок“.

В „Просвіті“. Київське Товариство „Просвіта“ звернулось до Народної аудиторії з проханням давати товариству що-місяця помешкання за для українських концертів, що мають на своїй меті знайомити громадянство з українським письменством та музикою.

В помешканні „Просвіти“ що дня від 4—6 годин приймаються членські вкладки та записують в кандидатів до членів Товариства (Бульварно-Кудрявська № 10, пом. 6).

Помежа. Вночі, 13 вересня, о 10½ годині зайнявся пивний завод Південно-Російського Акціонерного Товариства. Вогонь почався з так званої „сушки“, то б то з того місця, де сушать зерно і де завше горить огонь. Згорів великий будинок, в якому було зшено багато зерна, втрача від огню більш як 75 тисяч карбованців. Завод був застрахований.

У Київї.

Новий ректор семинарії. На місці колишнього ректора київської семинарії архимандрита Кирила буде призначено ієромонаха Амвросія, вчителя семинарії.

Український спетань. В суботу, 16 вересня, в Лук'янівському народньому театрі виставлятиметься драма М. Старицького „За друга“ (на 5 дій). Початок о 7½ годин. П'єсу гратиме артистичний гурток під зарядом М. Старицького, який виставлятиме в цьому театрі українські вистави що суботи. Готувється до вистави: „Хазяїн“, комедія Івана Тобілевича „Лісова Квітка“, комедія Яновської.

Партія академічного порядку в університеті. Вчора зранку в університеті збирались студенти партії академічного порядку. Зібралось до 300 лоловіка. Партія ця користується великою пошаною університетського начальства, яке дозволило їй причинити на коридорі рівні свою власну вітрину за для різних відоз цієї партії.

Вчення на вищих комерческих курсах (Рогн, № 1) почнеться 19 вересня.

На курсах української драми. 13 вересня в школі Миколи Лисенка д. І. Стешенко почав викладати учням української драми історію українського театру українською мовою.

Сьогодні ховають професора київської духовної академії М. Ястребова.

Всеросійський з'їзд руських людей. 2 жовтня в Київї відбудеться третій з'їзд „руських людей“ з цілої Росії. 1 жовтня в переддень до з'їзду буде одправлено молебень.

Присуд на смерть 13 вересня воєно-окружний суд застудив на смерть (повісити) Миколу Якобсона, якого обвинувачено в озброєному нападі на поштового розвозчика грошей.

Присуд буде видано на стверження київському генерал-губернаторові.

Справа редактора газети „Народ“. Незабаром в Київській Судовій Палаті розглядатиметься справа редактора закритої київської газети „Народ“ В. Лашинюкова. В. Лашинюкова зараз в Київї немає.

Сніг Сніг, що йшов в Київї 13 й 14 вересня нарбив чимало шкоди: поламано подекуди гілля дерев, на яких не опало ще листя. Такого з'явища ніхто не пам'ятає.

Порянки в київському ломбарді. Варто, б кому слід звернути увагу на те, що в нашому ломбарді заведено дуже неурочний порядок. Заставлені речі раз-у-раз видають по закладному квитку не через артільщика, як треба було-б, а через сторожа, який робить по ласку, одержуючи гривенники.

Шершень. Український сатиричний часопис „Шершень“ на деякий час зупинено; завдяки, годовним чином, цензурі, яка сконфіскувала чимало гарних і дорогих малюнків.

Сконфісовано український народній гімн. Цими днями київський цензор сконфіскував український народній гімн „Ще не змерла Україна“, (музика К. Стеценка) який видало видавництво „Ранок“.

В „Просвіті“. Київське Товариство „Просвіта“ звернулось до Народної аудиторії з проханням давати товариству що-місяця помешкання за для українських концертів, що мають на своїй меті знайомити громадянство з українським письменством та музикою.

В помешканні „Просвіти“ що дня від 4—6 годин приймаються членські вкладки та записують в кандидатів до членів Товариства (Бульварно-Кудрявська № 10, пом. 6).

Помежа. Вночі, 13 вересня, о 10½ годині зайнявся пивний завод Південно-Російського Акціонерного Товариства. Вогонь почався з так званої „сушки“, то б то з того місця, де сушать зерно і де завше горить огонь.

Згорів великий будинок, в якому було зшено багато зерна, втрача від огню більш як 75 тисяч карбованців. Завод був застрахований.

Лист до передплатників „Громадської Думки“.

На 190-му числі „Громадську Думку“ припинено на увесь час військового стану в Київї, а редакцію й контур запечатано того ж дня. Усі книги, рахунки й адреси передплатників зостались в запечатаній конторі,—тим то видавництво газети не мало ніякої спромоги задовольнити своїх передплатників. Тепер, як контору вже відпечатано, видавництво „Громадської Думки“ запрохало видавництво нової газети „Рада“ висилати цю газету всім нашим передплатникам.

Видавництво „Громадської Думки“.

Маленький фельетон.

Сьогодні я йшов у редакцію і вглядів по дорозі сліпого, що стояв на вколїшках, падав на землю і журно благав і співав:

„Дайте сліпому, Дайте незрячому, Дайте!“..

А біля сліпого стояв якийсь селянин в сирій і подертій свиті і дививсь крізь залізні ґрати високої огорожі.

Я зацікавився, куди і на що так пильно задивився селянин і, глянувши, не зрозумів, що могло так привквати його увагу. А на подвір'ю фабрики стояли рядами всякі плуги всякої конструкції і ріжних барв. Селянин дивився на їх.

Так часом дивиться цілі години сирітка—дівчинка крізь вікно магазину на іграшки.

Дома так сирі і бідно... так не цікаво... лайка, сварка... а тут ляльки в срібних і золотих убраннях, чудні фігурки, які, здається, ось-ось заговорять, ялинка в блискучих намистах і райських яблучках...

Думки в дівчинки, навіть вся її істота блукає зараз у якийсь казковій стороні, де немає ні сліз, ні білки, ні докорів. Сирітка баче себе вже не босяком, не голодною, сирітка вже не боїться ні батька, ні мачухи, ні розбійників братів, що сміючись, сіпають, її бліді і безсилу і щоденно б'ють її за віднос.

Так дивився селянин крізь залізні ґрати на плуги, що мовчки стояли рядами на подвір'ю фабрики і мовчки дожидали когось до себе.

І може, в думках, той селянин у сирій і подертій свиті теж бачив себе вже не босяком і не голодним... Може в думках ціми плугами він орав свої безкраї поля і голосно і радо гукав:

„Гей, воли! гей, сирі, гей, круторіл!“

Чом так поволі тягнешесь! Ой, ситі, неповерткі,—гей!“

І відірвався від життя своїми мріями кудись далеко селянин, і раділо і всміхалось його обличчя... а біля його стояв сліпий навколїшках, падав на землю і журно співав і благав:

„Дайте сліпому, Дайте незрячому, Дайте!“..

Дайте холодному, Дайте голодному Дайте!“..

О. Ол.—сь.

Телеграми.

С.-П. Т. А.

ПЕТЕРБУРГ. (14 вересня) Воєнний окружний суд присудив повісити робітника Ледзінського, який застрелив 30 липня городского Ячменьова.

3 жовтня (октябрі) мають скликати загальні збори членів групи центра Державної Ради, щоб обміркувати питання: про відношення групи до майбутніх виборів до Думи, про засоби, якими можна забезпечити вибори тих, хто буде дійсним представником місцевої людности та про можливе здійснення рівноправности ріжних народів Росії.

Рада російського жіночого товариства звернулася до міністра справедливости з проханням—переглянути закон про наслідства з тією метою, щоб порівняти жінок в правах з чоловіками.

14 жовтня в Петербурзі буде скликано з'їзд директорів народних шкіл з всіма північних губерній, щоб обміркувати, як найшвидше можна завести загальною початкову освіту.

ХАРЬКІВ 13 вересня.—(євентябрі). Дозволено відкрити вищі жіночі курси, на яких викладатиметься наука так саме, як на юридичному, фізично-математичному факультетах; на чолі курсів стоятиме професор університету; ніяких прав курсам не дано.

ЛОДЗЬ, 13 вересня. Вбито з револьвера хазяїна пекарні Лепнського.

КАТЕРИНОСЛАВ, 13 вересня. По справі розрухів в економії д. Кузьменка суд присудив одного до тюрми на рік, позбавивши його прав, і трьох на 8 місяців.

СІМБЕРПОЛЬ, 13 вересня. Звістка рос. тел. агенства про те, що заведено військовий стан в повітах—мелітопольському та ялтїнському—неправдива.

ПЕТЕРБУРГ, 13 вересня. Королева Георгій вїїхав з о. Криту. Коли він од'їздив, були розрухи. Королевич мав вїїхати з судської гавані, але коли довідався, що 3,000 озброєних кричанців йдуть до Суду, порішив їхати в Каней. Озброєні стовпниця, довідавшись про таку зміну, прорвались крізь передову сторожу міжнародного війська і наблизились до двірця та до консульства. Виникло де-кілька бійок з міжнародним військом; поранено російського салдата та вбито

